

От „истината за музиката” към „музиката за истината”

Кристина Япова

Abstract: *From "Truth about the Music" to "Music about the Truth": Following M. Heidegger's appeal to the philosophy for the necessity of rethinking the question about the essence of Being, this paper asks the question: whether music is only a realm of the existence or it partakes in the self-revealing of Being itself. Searching the answer, we have to remember Plato's idea of "the soul of the world" and of its "musical tie". We have to remember also Boetius's triad which consists of "three kinds of music" (musica mundana, musica humana and musica instrumentalis) and to ask whether the musical tie connects these three kinds of music or it is a tie of another sort. According to the thesis of this text, Plato's idea makes room for a music that is not only existing music – whether cosmic or human or instrumental – but also the very "tie of Being".*

Key words: *music, truth, logos, "the soul of the world", musica humana, Plato, Boethius, essence of Being*

ВЪВЕДЕНИЕ

В своите трудове Мартин Хайдегер неведнъж обръща внимание върху забравата, която тегне над философията, да поставя проблема за същността на битието. Просветващ във времената на гръцката античност, този проблем се отклонява към мисълта за съществуващото [1]. На същите времена принадлежи очевидността за „участието” на музиката в разкриването на тази същност, за да си отиде безвъзвратно от историята. Безвъзвратно, защото ако на въпроса „занимава ли се философията със същността на битието” поне отговорът е „да”, то на музиката отрано ѝ се отрича това участие или, което е още по-лошо от гледна точка на „ясното познание”, самият въпрос всеки път възпроизвежда една съществена подмяна, едно пълно обръкване.

Поради огромния обем и спецификата на избраната тук тема, която е фокусирана върху отношението между музика и истина, настоящият доклад ще изложи основната си теза, като набележи само някои пунктове от необходимото ѝ изясняване. Той ще се опита да разкрие механизма на споменатата подмяна, която пронизва историята на мисълта за музиката, и да покаже неотложната нужда тя да бъде преодоляна. Конкретизиран в областта на музиката, проблемът, поставен от Хайдегер, би изглеждал така: музикологичният интерес, който в исторически план се налага като интерес към „истината за музиката”, следва да се преобърне, преосмисли и пренасочи към такова мисловно начинание, което следва да наречем „музиката за истината”. Но такава формулировка може да изглежда като злоупотреба с идеята на германския философ, тъй като самият той отрича на музиката възможността да присъства в решаването на онтологичния проблем. Самото отричане обаче е трагично свидетелство за това, в което музиката действително се е превърнала под натиска на очакванията към себе си.

ИЗЛОЖЕНИЕ (тезисно)

1. Ние често употребяваме определението питагорейско-платоническата традиция. Още това определение в качеството му на историко-философски контекст за музикални изследвания подхранва интересувашата ни подмяна. Ако в музиката като наука за числата в отношение (*numerus relatus ad aliquid* [2] е средновековната формулировка) дължим на Питагор изчисленията, опитите, знанието и практическите резултати по отношение на „отсечката” от числото към неговия звук израз, то Платон открехва пролуката към музикалното *отвъд*.

2. Въпросът за участието на музиката в разплитането на въпросите за битието „просветва” в Платоновата „душа на света”. От подробното ѝ описание (в Разказа на Ер от „Държавата”, в диалога „Тимей”) добиваме знанието, че още от създаването си тя е опасана с музикална връзка, която свързва и нейните части. Да кажем, че скоро

след като просветва, знанието по този въпрос угасва, няма да е вярно: защото не става дума за времево след като, а за посоката на тълкуване на това знание, която се очертава в него едновременно с даването му. И само неубедително оправдание за угасването е повествователната, притчовата форма, в която става даването и която се прехвърля върху самото тълкуване, разбиращо *музикалното* в казаното от Платон като алегория. Като съдържание на знанието остава само неподлежащата на съмнение числова основа на музиката, остава пропорцията, специфична именно за науката за музиката – хармониката – за разлика от аритметиката, която се занимава с числото само по себе си (*numerus per se*). Отминава се решително новото, което изобщи идеята за „душата на света” носи в знанието за музиката.

3. Ако, логически ръководени, стигнем до заключението, че това, което по-късно ще се нарече *musica humana*, развива богатството на идеята за душата на света, ще сгрешим. Съсредоточавайки се върху отношението между число и звук, посветилите се на музиката мислители се захващат да намерят мястото на *музиката на душата* в подредбата на музикалната вселена и така я поместват между *световната музика* („хармония на сферите” по Питагор) и звучащата музика.

4. Утвърдена в троичната си структура, средновековно латинизирана и предадена напред в западноевропейската история, идеята за музиката у Боеций (V – VI в.) вече изглежда така: „има три музики: *musica mundana*, *musica humana* и *musica instrumentalis*” [3]. Тази триетажна постройка е изцяло в *съществуващото*. Това, че от *musica mundana* нередко ѝ се отнема тъкмо характера на музика на света, на вселената, на космоса, за да ѝ се припише статус на „божествена музика”, ни най-малко не помага на въпроса за битието, обратно, придава ако не материалност, то *видовост* на божествената музика.

5. Последиците от тази закотвеност на музиката в съществуващото са благоприятни за онзи обособен дял в делението на науките, който се нарича „теория на музиката”. Притежавайки музиката като свой *обект*, тази дисциплина има немалко работа в изследването на нейните особености; те са много, те са променливи, те се делят на видове и подвидове: мелодически, ритмически, гласови (модални). Идеалната цел на това изследване е да изгради съвкупността на знанието, което да представи като „истината за музиката”. Подобна цел преследва далеч не само теорията на музиката: науките, фокусиращи се върху връзката музика – човек, не извършват пробив в друг мисловен пласт. Обратно, „изтегляйки” по една нишка от Платоновото триединство на красиво, добро и правилно, музикологията формулира въпросите за музикалноестетическото, музикалноестетическото и музикалнологическото като въпроси за свойствата на обекта „музика” и неговите приноси за различните човешки способности – да възприема музиката, да я практикува и да я изследва. И ако с идеята за самостоятелното сетивно битие на изкуството, развита и аргументирана от Е. Ханслик в „Музикално-красивото”, на естетическото все пак му се налага да пита за самия естетис като за рожденото си име, то етосът и логосът окончателно отпадат от територията, върху която се простира мисълта за музиката.

6. От своя страна философията, заета със собственото си затваряне в проблематиката на съществуващото и, както се вижда, не без помощта на самите музикално-знаещи, узаконява отхвърлянето на логоса от тази територия.

7. Ключът, който се превърта, за да заключи музиката в съществуващото, е *musica humana*: помествайки се сред *musica mundana* и *musica instrumentalis*, тя заедно с тях ознаменува триумфа на световата музика с нейните три различни, но от един порядък „музики”.

8. По своята рождена идея обаче същността на това, което тя се нарече *musica humana*, не е в ритмичното съчетаване между частите на тялото и между неговите части и тези на душата – такова разбираше се е наложило под нарастващото Аристотелово влияние през Средновековието [4]. *Musica humana* е

музикална затова, защото е музикална „душата на света“, която е неин първообраз (парадигма) и с която тя е изоморфна. *Musica humana* носи самата музикална връзка, която опасва душата на света, не само чрез числата и техните пропорции, а чрез своя дъх и живот, или, чрез своя жив дъх. Дишаният свят диша с дъха, който демиургът му е вдъхнал; със същия дъх диша *musica humana*. В човешката душа е положен умът, за да може, бидейки свързан с нея, той да познава. Така човешкото може да познава не е само способността за постигане на истината за нещата от света, а за познаването на истината в нейната изначалност. Музикалното устройство на *musica humana* прави човека способен не само да разбира устройството на музиката, но и музикалното *устройство* на битието, начина на опасването на „душата на света“ с музикална връзка, защото този начин е зададен от самото битие.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Музикалната връзка на „душата на света“ не е онази, която свързва трите музика – *musica mundana*, *musica humana* и *musica instrumentalis*: последната е връзка между вече сътворените, вече съществуващи „музика“. Тяхното родство е несъмнено, но то е родство по аналогия, по принципа на сходното устройство. Музикалната връзка, която опасва „душата на света“, е изтеглена от самото битие, тя е връзката, която свързва музиката като *начин* на разкриващото се в света битие с *начина* на неговото умопостигане. С тази връзка битието се е укрило в света и по нея очаква от човека да изследва „въпроса за битието“.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Хайдегер, М. За същността на истината. – В: Същности. София, 1999, 31-55; Платоновото учение за истината. – В: Цит. сборник, 57-84.
- [2] Dyer, J. The Place of *Musica* in Medieval Classifications of Knowledge. – The Journal of Musicology, Volume 24, Number 1, Winter 2007, 3-71.
- [3] Boetius. De institutione musica. I.2. Цит. по: Е. В. Герцман. Музыкальная Бозциана. Санкт-Петербург, „Глаголь“, 1995, 191-192 (лат.); О музыкальном установлении, 303-304 (рус., превод: Е. Герцман).
- [4] Dyer, J. Op. cit.

За контакти:

Проф. д.изк. Кристина Петрова Япова
Институт за изследване на изкуствата – БАН
0886 60 75 81
E-mail: yarovak@abv.bg

Докладът е рецензиран.